

da vereceğine dair rivayetler bu açıdan problemlidir (M. Reşîd Rızâ, VII, 548). Şefaatin tövbe etmeden ölen müslümanları kapsayıcı kapsamadığı konusunda ortaya çıkmıştır. Bu kişilere de şefaata edileceğini söyleyen Ehl-i sünnet ve Şia'nın görüşü isabetli görünmektedir. Allah'ın, günahkârları şefaati yoluyla affetmesi onların cehennem girmeyeceği anlamına gelmez; âyet ve hadislerde belirtildiği üzere günahları sevaplarından fazla olanlar cehennemde cezalandırıldıktan sonra oradan çıkarılacaktır. Mu'tezile âlimlerinin tövbe etmeden ölen müminleri fâsık kabul etmesi onların müslüman vasfını ortadan kaldırmaz.

Şefaati konusunda yazılan bazı eserler şunlardır: Fahreddin er-Râzî, *eş-Şefâ'atü'l-uzmâ* (Kahire 1989); Şa'râvî, *İnkârü's-şefâ'a: Muḥâvele cedide li't-ta'n fi's-sünne ve't-tehaccüm* (Kahire 1999); *eş-Şefâ'a ve'l-makâmü'l-mahmûd* (Kahire 2000); Gulâm Muhammed Bahâeddin el-Kârî, *el-Vesîletü'l-uzmâ fi'd-dâreyn li-men lehü's-şefâ'atü'l-kubrâ* (Haydarâbâd 1331); Ali b. Mustafa el-Halebî, *Şefâ'atü'n-nebî* (iÜ Ktp., nr. 1192); Nâsır b. Abdurrahman b. Muhammed el-Cedî, *eş-Şefâ'a 'inde Ehli's-sünne ve'r-red 'ale'l-muḥâlifîn fihâ* (Riyad 1996); Mustafa Mahmûd, *eş-Şefâ'a: Muḥâvele li-fehmi'l-hilâfi'l-kadîm beyne'l-mü'eyyidîn ve'l-mu'ârizîn* (Kahire 1999); Yûsuf el-Kardâvî, *eş-Şefâ'a fi'l-âhire beyne'n-naql ve'l-akl* (Kahire 1999); İsmâil ed-Defâtâr, *Şefâ'atü'r-resûl fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve's-Sünne* (Kahire 1999); Ali Ekber Nâsırî, *el-İmâme ve's-şefâ'a* (Tahran 1979); Sâlih b. Ahmed Sâlih Ziyâd, *eş-Şefâ'a beyne'l-vehm ve'l-ḥakîka* (Medine 1995); Muhammed Ali el-Enesî, *el-Minhâcü'l-bed' fi eḥâdîsi's-şeff'* (Kahire 1374); Âiş b. Ayyâş el-Ceyşî, *eş-Şefâ'a fi'l-İslâm* (1980, yüksek lisans tezi, Câmîatü Ümmi'l-kurâ, Mekke); İsmet Uçma, *Kur'an ve Sünnet'te Şefaati Kavramı* (1986, yüksek lisans tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Bekir Yiğit, *İslâm Mezheplerinde Şefaati* (1986, yüksek lisans tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); İshak Halis, *Vehhâbîlik ve Ehl-i Sünnet'e Göre Şefaati Görüşü* (1991, yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Ahmet Uludağ, *Âyet ve Hadislere Göre Şefaati* (1992, yüksek lisans tezi, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Bahattin Akbaş, *Hadislere Göre Hz. Peygamber'in Şefaati Meselesi* (1994, yüksek lisans tezi, AÜ Sosyal Bilimler Ensti-

tüsü); Mehmet Yılmaz, *Kur'an'da Şefaati Kavramı ve Yaygın Şefaati Anlayışına Karşılaştırılması* (2006, yüksek lisans tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Yaşar Düzenli, *Üslûb ve Semantik Açısından Kur'an ve Şefaati* (İstanbul 2006).

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rîfât, "şefâ'at" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 762 vd.; Müsned, I, 5; II, 89, 174, 256, 400; III, 11, 218, 325; IV, 404; V, 43, 232; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, V, 253-254; XXV, 134-135; İbn Huzeyme, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. M. Halil Herâs), Beyrut 1403/1983, s. 245-272, 355-371; Eş'arî, *Maḳâlât* (Ritter), s. 293, 474; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 579-582, 587-590; a.mlf., *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, II, 154-155; III (nşr. Mehmet Boynukalın), s. 360-361; V (nşr. Ertuğrul Boynukalın), İstanbul 2006, s. 100-101; VI, 422; VII (nşr. Hatice Boynukalın), s. 12; IX (nşr. Murat Sülün), İstanbul 2007, s. 107-108, 168, 237, 500; Âcurrî, *eş-Şer'â* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut 1403/1983, s. 338-342, 349-352; Ebü'l-Hüseyn el-Malâtî, *et-Tenbîh ve'r-red* (nşr. M. Zâhid Keversî), Beyrut 1388/1968, s. 13, 134; Kelâbâzî, *et-Ta'aruf li-mezhebi ehli't-taşavvuf*, Kahire 1933, s. 32; Ebü Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fi şu'abi'l-îmân* (nşr. Hilmi M. Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 407-412; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Maḳâlât*, s. 167-176; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ḥamse*, s. 687-693; a.mlf., *Müteşâbihü'l-Kur'ân* (nşr. Adnân M. Zerzûr), Kahire 1969, s. 90, 177, 447, 494, 499, 522, 600, 604, 686; a.mlf., *Fazlû'l-i'tizâli ve Tabakâtü'l-Mu'tezile* (nşr. Fuâd Seyyid), Tunus 1393/1974, s. 207-209; Ebü Cafer et-Tûsî, *el-İktisâd fîmâ yete'allaku bi'l-i'tikâd*, Nacef 1399/1979, s. 206-213; Neseffî, *Tebşirâtü'l-edille* (Selamé), II, 782-795; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ'*, I, 293-301; Fahreddin er-Râzî, *Meḳâliḥu'l-ğayb*, III, 55-65; VII, 10-11; IX, 144; X, 206; XI, 54; XVI, 263; XXI, 31; XXII, 118-119, 160; XXVII, 33-34, 50-52; XXVIII, 307; XXX, 211; a.mlf., *eş-Şefâ'atü'l-uzmâ fi yevmi'l-kuyâme* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Kahire 1989, s. 37-57; Seyfeddin el-Âmidî, *Ğâyetü'l-merâm* (nşr. Hasan Mahmûd Abdullatîf), Kahire 1391/1971, s. 306; Kurtubî, *el-Câmi'*, Beyrut 1408/1988, XVI, 81-82; İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, I, 10-31; a.mlf., *el-Ḥase-ne ve's-seyyi'e* (*Şezerâtü'l-bilâtin* içinde), Beyrut 1375/1956, s. 303-312, 322-325; a.mlf., *İktizâ'ü's-şurâ'î'l-müstakim*, Cidde, ts. (Mektebetü'l-medeni), s. 442-444; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1403/1983, I, 370-375; Sübkî, *Tabakât*, II, 234; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *en-Nihâye* (nşr. M. Ahmed Abdülazîz), Beyrut 1988, II, 227-239; İbn Ebü'l-İz, *Şerhu'l-Akide-ti't-Tâhâvüyye* (nşr. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî – Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1408/1987, I, 282-302; Teftâzânî, *Şerhu'l-Maḳâşid*, İstanbul 1305, II, 239-240; Bedreddin el-Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ't-türâsî'l-Arabî), XXIII, 122-123; Şa'rânî, *el-Yevâkit ve'l-Cevâhir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 153-155; M. Abdürrauf el-Münâvî, *et-Tevkîf 'alâ mühimmâti't-te'ârif* (nşr. M. Ridvân Dâye), Beyrut 1410/1990, s. 432; Ac-lûnî, *Keşfü'l-ḥafâ'*, I, 85; Emir es-San'anî, *Taḥrîr-ü'l-i'tikâd 'an edrânî'l-İlhâd* (nşr. Abdullâh b. Yûsuf), Küveyt 1984, s. 22-31; Seffârîni, *Levâ-*

mî'u'l-envârî'l-behiyye, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), II, 204-218; Şevkânî, *ed-Dürü'n-naẓid fi ihlâşi kelime-ti't-tevhîd (er-Resâ'ilü's-Selefiyye fi İhyâ'i sünneti ḥayri'l-beriyye* (nşr. Hâlid Abdullatîf) içinde), Beyrut 1411/1991, s. 150-151; Âlûsî, *Râhu'l-me'âni*, I, 251-252; V, 97; VI, 124-129; XV, 140-141; XIX, 106; XXII, 136; XXIV, 9-10; Siddîk Hasan Han, *Delîlüt-tâlib* (trc. Leys Muhammed Lâl Muhammed, nşr. M. Lokmân es-Selefi), Riyad 1422, s. 291-303, 323-327; Muhsin el-Emin, *Keşfü'l-irtiyâb fi etbâ'i Muhammed b. 'Abdilvehhâb*, Dımaşk 1347, s. 238-336; *A'yânü's-Şifâ'*, I, 108; Elmâlîlî, *Hak Dini*, I, 851; VII, 5546-5547; Reşîd Rızâ, *Tefstrü'l-menâr*, I, 121, 305-308; II, 67; III, 17-35; VI, 327, 377-378; VII, 273, 410, 546-549, 569; IX, 284, 293; X, 211; XI, 6, 220-221, 296; Abdülmüteâl M. el-Cebrî, *el-Müştehir mine'l-ḥadîsi'l-mevzû' ve'z-za'if*, Kahire 1987, s. 18-19; Ca'fer es-Sübḥânî, *el-İlahiyyât* (nşr. Hasan M. Mekki el-Âmilî), Beyrut 1410/1989, I, 449-451; Hasan el-Cevâhirî, "eş-Şefâ'a ve mefhûmüha'l-İslâmî", *Risâletü't-takrîb*, VII/28, Tahran 1421/2000, s. 78-79, 81; A. J. Wensinck – [D. Gimaret], "Şhafâ'a", *EI²* (İng.), IX, 177-179; Annemarie Schimmel, "Şhafâ'a", a.e., IX, 179; M. Seyyid el-Celyend, *el-Meüstü'atü'l-İslâmiyyetü'l-âmm*e, Kahire 1422/2001, s. 816-817.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

ŞEFE (الشفة)

Başkasına ait bir su kaynağından
içme ya da az miktarda
su alma yetkisi
(bk. İRTİFAK).

ŞEFİ' (bk. ŞEFAAT).

ŞEFİK BEY, Mehmed
(bk. MEHMED ŞEFİK BEY).

ŞEFİK MEHMED EFENDİ
(ö. 1127/1715)

Osmanlı vak'anivisi, şair.

İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed olup "Şefik" mahlasını bürokraside görevi sırasında aldı. Hayatının ilk dönemleri hakkında yeterli bilgi yoktur. Eserlerinde kendisi gibi ecdadının da Osmanlı padişahlarına kul olduğunu söylemesinden (*Muvazzah Şefiknâme*, İÜ Ktp., TY, nr. 9725, vr. 31^b) ve Masrafzâde diye anılmasından dolayı babasının sarayda matbah-ı âmireye ait hesapları tutan masraf-ı şehriyârî kâtipliği yaptığı tahmin edilebilir. Muhtemelen babasının nüfuzuyla girdiği Dîvân-ı Hüma-

yun'da kitâbet ve hesap ilmini öğrendikten sonra divan kâtipliğine yükseldi, ardından vezirlerin yanında divan kâtipliğinde bulundu (Sâlim, s. 430). Bazı kaynaklarda onun vekâyi-i harbiyye kâtipliği yaptığı da belirtilir (*Osmanlı Müellifleri*, III, 75). Venedik ve Malta donanmasına bağlı müttefik kuvvetleri elindeki Sakız adasının geri alınması için 23 Cemâziyelâhir 1106'da (8 Şubat 1695) Anadolu Beylerbeyi Mısırlızâde İbrâhim Paşa idaresinde sevk edilen kuvvetler arasında Şefik Mehmed Efendi'nin kendisinin de olduğunu kaydetmesi bu duruma işaret eder (*Muvazzah Şefiknâme*, vr. 41^a). Ancak muhtemelen burada seferin tarihçesini yazmaktan ziyade İbrâhim Paşa'nın yanında divan kâtipliği yapıyordu. Şefik Mehmed Efendi, 1698'de Karlofça barış müzakereleri esnasında Reisülküttâb Râmi Mehmed'in yanında kâtip sıfatıyla bulundu (a.g.e., vr. 41^b). Bu münasebetle Râmi Mehmed Efendi ile dostluk kurdu; bu yakınlık Râmi Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı zamanında da sürdü (Sâlim, s. 430-431). Bundan dolayı Râmi Mehmed Paşa'nın Şefik Mehmed'i vak'anüvisliğe tayin ettiği, Şefik Bey'in de sonradan *Şefiknâme* adlı eseri yazdığı belirtilir (Mehmed Cemâleddin, s. 57 vd.). Fakat vak'anüvisliğe bu tarihte getirildiği şüphelidir (*İA*, XIII, 275). Nitekim eserlerinde bu göreve Şehid (Damad) Ali Paşa tarafından tayin edildiği gibi belirtir.

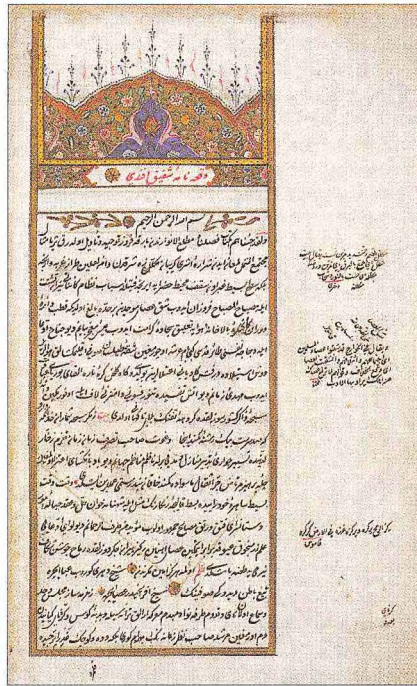
1115 (1703) Edirne Vak'ası ile II. Mustafa'nın tahttan indirilmesi ve Râmi Mehmed Paşa'nın sadrazamlıktan uzaklaştırılması sırasında Şefik Mehmed Efendi'nin durumu hakkında bilgi yoktur. Bununla beraber 22 Şâban 1118 (29 Kasım 1706) tarihli bir *Şefiknâme* nüshasının bulunması onun bu yıllarda eserini kaleme almakla meşgul olduğunu gösterir. Uzun bir aradan sonra 1 Rebîülâhîr 1125'te (27 Nisan 1713) sadrazam olan Şehid Ali Paşa zamanında şiir ve inşâ sahasındaki yeteneği ve tarihçiliğinden dolayı sadrazamın dairesine intisap ettiği anlaşılmaktadır. Ali Paşa kendisine, III. Ahmed'in cülûsundan kendi sadrazamlığına kadar cereyan eden hadiseleri, fütuhât ve gazâların en önemlilerini kaleme alması emrini verdi (*Muvazzah Şefiknâme*, vr. 2^b). Bu emir uyarınca eserine III. Ahmed'in cülûsu ve onu takip eden olaylarla başlayan Şefik Mehmed Efendi yine Edirne Vak'ası'nı ayrıntılı biçimde ele almış, fakat bu defa daha önce yazdığı muğlak ifadeli *Şefiknâme*'nin başka bir tertibini yani daha açık ve anlaşılabilir halini meydana getirmiştir. 1126'da (1714) Râşid Mehmed Efendi vak'anüvisli-

ğe tayin edildiğinden bu tarihten önce görevden ayrılmış olmalıdır.

Şefik Mehmed Efendi vak'anüvisliğe getirildiği sırada 1 Receb 1125'te (24 Temmuz 1713) küçük evkaf muhasebeciliğine de tayin edilmişti (Afyoncu, sy. 24 [2000], s. 85). Bu tayin kaydında sadece emektar olduğundan bahsedilmesi ve o sırada sürdürdüğü bir görevden söz edilmemesi müellifin söz konusu tarihte ilk defa hâcegânlığa getirildiğini düşündürmektedir. İki yıldan fazla görev yaptığı küçük evkaf muhasebeciliğinden 20 Zilkade 1127'de (17 Kasım 1715) ayrılarak Avlonya ve Eğriboz mukâtaacısı oldu (a.g.e., sy. 24 [2000], s. 85-86). Bu yeni görevindeyken 1127 (1715) yılının sonlarında İstanbul'da vefat etti. Onun Mevlevî tarikatına intisap ettiği, Arapça ve Farsça'ya vâkıf olup ayrıca şiir yazdığı belirtilir.

Eserleri. 1. Şefiknâme. 1115 (1703) Edirne Vak'ası'nı muğlak ve sanatlı bir dille tasvir ettiği eseri olup dokuz fasıl halinde düzenlenmiştir ve birçok yazma nüshası vardır. En eski nüsha 22 Şâban 1118 (29 Kasım 1706) tarihlidir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1502). Bu esere *Vak'anâme* de denilir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1503; Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 992/4).

Şefik Mehmed Efendi'nin *Şefiknâme* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 992/4)

Şefiknâme 1282'de (1866) İstanbul'da basılmıştır. Anlaşılması güç olduğundan *Şefiknâme*'ye daha sonra şerhler yazılmıştır. Bunlardan biri eserin kaleme alınmasının ardından Muhammed b. Ahmed tarafından 1122'de (1710) Midilli'de yazılmıştır. *Şefiknâme* ile birlikte basılan bu şerh üzerine (İstanbul 1288) Turгут Koçoğlu yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2004, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). *Şefiknâme*'nin ikinci şerhini Mahmud Celâleddin Paşa *Ravzatü'l-kâmilin* adıyla hazırlamıştır (İstanbul 1289). Bu kitap önce *Şefiknâme*'nin metnini ve ardından bu metnin şerhini ihtiva ettiği için diğerlerinden farklı bir tertiptir. Mahmud Celâleddin Paşa, dördüncü fasıldan itibaren bazı fasıllarda isimleri geçen kişilerin biyografilerini esere eklemiştir. **2. Muvazzah Şefiknâme.** *Şefiknâme*'nin müellifi tarafından daha açık bir ifade ve ayrı bir tertiple yazılmış şeklidir. 9 Rebîülâhîr 1115'te (22 Ağustos 1703) III. Ahmed'in Edirne'de tahta çıkmasıyla başlayan eserde İstanbul'daki olaylara kısaca temas edilir. II. Mustafa'nın 20 Şâban 1115'te (29 Aralık 1703) ölümü dolayısıyla zamanına ait hadiseler özetlenirken tekrar Edirne Vak'ası'na geçilir; bu defa geniş biçimde yine Feyzullah Efendi Vak'ası üzerinde durulur. Müellif, bu eserini meydana getirirken çok yakınlarından duyduklarının ve bizzat müşahade ettiklerinin dışında kalan olayları divanda saklanan defterlere başvurarak araştırdığını ve rivayetlere fazla önem vermediğini kaydeder (*Muvazzah Şefiknâme*, vr. 36^a). Eserin İstanbul kütüphanelerinde çeşitli nüshaları vardır (İÜ Ktp., TY, nr. 9725). Şefik Mehmed Efendi'nin *Târîh-i Abdullah* adlı bir başka eserinin daha bulunduğu söylenir (Wien Österreichische National Bibliothek, nr. 1082; Flügel, II, 278). Ancak bunun *Şefiknâme* veya *Muvazzah Şefiknâme*'nin bir nüshası mı, yoksa farklı bir eser mi olduğu belli değildir. Hammer, Şefik Mehmed Efendi'nin ayrıca Mora fâtihî Ali Paşa'nın biyografisine dair bir eseri bulunduğunu kaydeder (*HEO*, XIV, 490). Diğer taraftan Bursalı Mehmed Tâhir, Şefik Efendi'nin *Şefiknâme*'den başka 1105-1106 (1694-1695) yılları vekâyiini ihtiva eden bir Osmanlı tarihi yazdığını söylemektedir (*Osmanlı Müellifleri*, III, 75). **3. Emsâl-i 'Arab u 'Acem.** Arapça ve Farsça darbimeselleri ihtiva etmekte olup *Şefiknâme*'yi şerheden Mehmed b. Ahmed Efendi tarafından Türkçeye çevrilmiştir (tercümenin eksik bir nüshası için bk. TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1530). Şefik Mehmed Efendi'nin bazı şuarâ tezkirele-

rinde şiirlerinden örneklerle yer verilmiş olmasına rağmen müstakil bir divanının bulunduğu dair herhangi bir kayda rastlanmaz. Kendi zamanında tertip edilen (Zilkade 1118 / Şubat 1707) bir mecmuada beş kasidesiyle sekiz gazeli yer alır (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1503, vr. 79^b-89^b, 91^b-92^a). Ayrıca Abdülkerim Bey'in *Âdâb-ı Münâzara* adlı esere yaptığı şerh bir hâşiye yazmıştır (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1502, vr. 55^b vd.; nr. 1503, vr. 63^b).

BİBLİYOGRAFYA :

Muvazzah Şefiknâme, İÜ Ktp., TY, nr. 9725, vr. 2^b, 31^b, 36^a, 41^a; İsmâil Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr* (haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Ankara 1999, s. 177-178; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, IV, 466-467; Sâlim, *Tezkiretüş-Şu'arâ* (haz. Adnan İnçe), Ankara 2005, s. 430-431; Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Âyîne-i Zürefâ* (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2003, s. 57-58; Hammer, *HEO*, XIV, 490; Flügel, *Handschriften*, II, 278; *Sicill-i Osmani*, III, 152; *Osmanlı Müellifleri*, III, 75; Blochet, *Catalogue*, II, 164; *TCYK*, II, 170 vd.; *İzâhu'l-meknûn*, II, 52; Erhan Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", *TTK Belgeler*, sy. 24 (2000), s. 85-86; Turgut Koçoğlu, "Muhammed el-Hâc Muslî'nin Şefiknâme Şerhi", *Turkish Studies*, II/4 (2007), s. 549-554; M. Münir Aktepe, "Şefik Mehmed", *İA*, XI, 384-386; Bekir Kütükoğlu, "Vekâyinüvis", a.e., XIII, 275; Madeline C. Zilfi, "Şehîk Mehmed Efendi", *EP* (İng.), IX, 412-413.

DİA

ŞEHÂBEDDİN el-HAFÂCÎ

(bk. HAFÂCÎ, Şehâbeddin).

ŞEHÂBEDDİN MAHMÛD

(شهاب الدين محمود)

Ebü's-Senâ (Ebü Muhammed)

Şihâbüddin (Bahâüddin)

Mahmûd b. Süleymân (Selmân)

b. Fehd b. Mahmûd el-Halebî ed-Dimaşkî
(ö. 725/1325)

Kâtip, şair ve edip.

644 (1246) yılında Halep'te doğdu. İbn Fehd olarak da anılır. Babasının yanında hıfzını tamamladı; ayrıca ondan hadis, Arap şiiri, hutbe, hikemiyat ve emsâle dair bilgiler aldı. 654'te (1256) babasıyla birlikte Dimaşk'a göç etti. Burada İbrâhim b. Ömer b. Burhân, İbn Hâmil, İbn Ni'me (Ahmed b. Abdüddâim), Yahyâ b. Nâsîh Abdurrahman (Abdürrahîm) el-Hanbelî, İbn Mâlik et-Tâî gibi âlimlerden hadis; Neccâr, Ebü'l-Ferec İbn Kudâme ve İbnü'l-Müneccâ el-Hanbelî'den fıkıh ve özellikle Hanbelî fıkıhı; İbn Mâlik et-Tâî'den Arap grameri ve lügatı; Meccüddin Muhammed b. Ahmed İbnü'z-Zahîr'den Arap edebiyatı dersleri aldı; na-

zım ve nesir sanatlarında İbnü'z-Zahîr'in üslûbundan etkilendi. Edebî mektup (teressül) ve inşâ alanında çağdaşlarının önüne geçti (Zehebî, II, 329). Fıkıhta, ayrıca lügat, nahiv, nazım ve nesirde üstün bir düzeye ulaştı. Mensûb hattıyla ücret karşılığında kitaplar istinsah etti. Tarihçi İbn Râfî ile tarihçi, edip ve şair Safedî onun seçkin öğrencilerindendir. Safedî başta hocasının eserleri, şiir ve inşâları olmak üzere Harîrî'nin *el-Makâmât*'ı, Mütenebbî divanı, Ebû Temmâm'ın *el-Hamâse*'si ve İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si gibi eserleri ondan okuyup icâzet aldı (Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 303; *A'yânü'l-âşr*, V, 376-382).

Şehâbeddin Mahmûd'un şöhreti yayılınca 674 (1275) yılına doğru Dimaşk'ta Dîvân-ı İnşâ kâtipliğine tayin edildi. Mısır Dîvân-ı İnşâ reisi Muhyiddin İbn Abdüzzâhir'in 692'de (1293) vefatı üzerine el-Melikü'l-Eşref Halîl'in veziri Şemseddin Muhammed b. Ebü'r-Recâ İbn Sel'ûs ed-Dimaşkî onu Dîvân-ı İnşâ'da görevlendirdi. Dimaşk Dîvân-ı İnşâ Nâzırı Kâdî Şerefeddin Abdülvehhâb b. Fazlullah el-Ömerî'nin 717 (1317) yılında ölümüyle onun yerine tayin edildi ve burada vefatına kadar çalıştı. Dimaşk ve Mısır Dîvân-ı İnşâlarında kâtip, sır kâtibî ve Dîvân-ı İnşâ nâzırı olarak elli yıldan fazla görev yaptı. Ayrıca kâtipliği sırasında Hanbelî kadısı olarak da görevlendirildi (Şevkânî, II, 295). Daha çok oğulları ve torunlarına hocalık yapan Şehâbeddin, onların da kendi mesleğini seçmeleri üzerine kâtiplerin el kitabı mahiyetinde *Hüsnu't-tevessül ilâ şınâ'ati't-teressül* adlı eserini kaleme aldı. Suriye genel valisi Seyfeddin Tenkiz'in takdirini kazanan Şehâbeddin Mahmûd 22 Şâban 725 (3 Ağustos 1325) tarihinde Dimaşk'ta Kâdî el-Fâzıl'dan kalan evde vefat etti, cenaze namazını vali kıldırdı ve Kâsiyûn dağı eteğinde Yağmûriyye Camii yakınındaki türbesine defnedildi. Yerine oğlu Kadî Şemseddin Muhammed getirildi. Safedî Şehâbeddin Mahmûd için bir mersiye yazmıştır (*el-Vâfi*, XXV, 308-310; *A'yânü'l-âşr*, V, 375-376). İbn Kesîr'in inşâ sanatında Kâdî el-Fâzıl'dan sonra eşsiz diye nitelediği Şehâbeddin Mahmûd (*el-Bidâye*, XIV, 140) uzun resmî yazıları (taklid ve tevkî' yazılarını) bile müsveddesiz yazabiliyordu. Öğrencisi Safedî ilmi, edebî, ahlâkı ve dindarlığı, Arap eyyâmı ve terâcimi ile kitâbet hatlarına vukuf, nazım ve nesir sanatlarındaki ustalığı ile kâtip unvanına hocasından daha lâyık birini görmediğini söyler. Bu nitelikleriyle ailesine iyi bir nâm bırakmış, çocukları "Şehâbeddin Mahmûd'un çocukları" di-

ye anılır olmuştur. Oğulları ve torunları ile bir kâtip ve âlim ailesi meydana getirmiş, oğulları İbrâhim ile Muhammed, bunların oğulları ve torunları Dîvân-ı İnşâ'da kâtip, sır kâtibî, ordu ve evkaf nâzırı olarak görev yapmış, İbrâhim'in kızı Zâhîde hadis ilmiyle uğraşmıştır.

Kendisi kâtip adaylarına bedî' neveleriy-le seçimi anlamı boğup gölgelemeyecek şekilde tabii bir akışla kullanılmasını tavsiye etmesine rağmen çağın inşâ geleneğine ve Kâdî el-Fâzıl inşâ mektebine uyararak seçi ve bedî' nevelerinde suniliğe varan aşırılığa meyletmiş, secilerde Ebü'l-Alâ el-Marrî gibi lüzûm-ı mâ lâ yelzem sanatına ağırlık vermiş, mânânın zor anlaşılır olmasını kâtipin sanat gücünün bir ölçüsü olarak görmüştür. İnşâ sanatında Kâdî el-Fâzıl ile mukayese edilen Şehâbeddin uzun bedî' kasidelerinin çokluğu bakımından ondan üstün sayılmıştır (İbn Kesîr, XVIII, 259). Nesir-inşâ türüne ait toplam otuz ciltlik ürünü olduğu kaydedilmekle birlikte bunların ancak bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır. Şehâbeddin'in askeri savaşa teşvik, savaşta cesaret ve kahramanlık, yenilginin kötülüğü, zafer kutlamaları gibi konularda mektupları; Dîvân-ı İnşâ'da yazdığı tevki', taklid, menşur vb. çok sayıda resmî yazıları ve mektupları; kuşlar, yırtıcılar, av, at, silâh, kale vb. ne dair tasvir risâleleri vardır. Risâlelerinde hal (hall) (meşhur dize ve kıtaların çözümlere nesir içine ustaca yerleştirilmesi), istişhâd (meşhur dizelerden alıntı yapılması), iktibas (âyet ve hadislerin referanssız ustaca metne yerleştirilmesi) sanatlarının yoğunluğu görülür. Safedî, hocasının Bedüzzaman el-Hemedânî ile Harîrî'yi geride bıraktığını söylediği at tasvirine dair risâlelerini (*el-Vâfi*, XXV, 355-361; *A'yânü'l-âşr*, V, 392-396) ve bedî' inşânın zirvesi diye nitelediği, İbnü'r-Rûmî'nin 101 beyitlik "Kaşîde-i Tardîyye"sinden esinlenerek kaleme aldığı "Remyü'l-bunduğ" adlı risâlesini (*el-Vâfi*, XXV, 310-328) nakletmiş, ayrıca Cemâleddin İbn Nübâte el-Mısıri ile mektuplaşmalarını kaydetmiştir (a.g.e., XXV, 340-355). Resmî yazılarının bir kısmı iki cilt halinde toplandığı gibi birçok risâlesi *Hüsnu't-tevessül*'ün son kısmında, Nüveyrî'nin *Nihâyetü'l-erebî*'i, Kalkaşendî'nin *Şubhu'l-a'şûs*'i, İbn Ma'sûm'un *Envârü'r-rebî*'i gibi edebiyata ve tarihe dair eserlerde yer almaktadır.

Şehâbeddin Mahmûd, nesrinin şiirinden üstün olduğunu söylerse de Safedî bunu bir tevazu olarak görmekte, nesrinin ve şiirinin eşit derecede mükemmel kabul edil-